

„תשובות גאונים“ מתוך גנזיו של ר' משה בוטריל

בין אלפי התשובות שהגיעו אלינו מגאוני בבל — שאינם אלא אחוז קטן מרבבות התשובות שנשלחו על ידם לתפוצות הגולה במשך ארבע מאות שנה — נכנסו גם קצת תשובות מזויפות. רובן נכנסו לקובץ „שערי תשובה“¹ ומעוטן פוזרות בספרים אחרים.² חוץ מתשובות נתיחסו לגאונים גם קצת ספרים וקונטרסים שאינם להם, אלא שמחבריהם רצו להתלות באילן גדול ויחסום לגאונים, ויש גם שיחסו להם חבורים שלא היו בעולם.

בין אלה שיחסו לגאונים וראשונים דברים שלא היו ושלא נבראו תופס החכם הידוע ר' משה בוטריל מקום ראש וראשון. בפירושו לס' יצירה³ הוא מביא דברים מ„ספר הנקוד הגדול אשר חברו רב אשי בבבל והוא נמצא היום בשיבתנו“ (דף מ' ע"ב), ומספר הנקוד „שכתב הרב ר' אהרן המקובל הגדול ראש ישיבת בבל“ (דף ז' א'; כ"א ב') ומה ש„כתב הרב המקובל הגדול ר' אהרן ראש ישיבת בבל בספרו הנקרא ספר הפרדס“ (דף ז' א'; י"ב ב'; כ"ו ב'; ל"ג א'; ל"ח א' ועוד). כן הוא מזכיר כמה פעמים את ספר הקמיצה לרב האיי (דף כ"ח ב'; ל"ב ב'; מ' ב'; מ"ג ב') ומיחס לו גם ספר בשם „קול ה' בכח“; הוא מביא גם מה ש„כתב רטרונאי (כנראה ר' נטרונאי) בספר התרשיש“ (י"ג א'), ובמקום אחר הוא מביא פירוש שנאמר על ידי „רב נחשון ריש

הר"ר חכמה

1 ע"י סימני ה', סוף נ"ה, צ"ט, קכ"ב (הוספות שונות בפנים התשובה), קמ"ג, קפ"ז (הבאים גם בריש הקובצים שערי צדק ותמדה גנוזה שכבר הביאה בשם רב שרירא מהר"ם אלשקר בתשובותיו סי' נ"ג וס"ח), ר"כ (חלק, מן „ואשכחן בירושלמי“), רצ"ז, של"ו, של"ז, של"ח, ואילך. וע"י מש"כ הרכבי בזכרון לראשונים ח"ג, תולדות ר"ש בן חפני, הערה 19 ומבואו לקובץ תשובה"ג שהו"ל עמ' xvi ואילך; הרד"ל בראש קובץ שערי תשובה ד' לייפציג תרי"ח; רי"מ חזן ב„איי הים“ לסימנים הנ"ל; דוד כהנא ב„הקדם“ שנה ג' 115—128 ותשובת הרכבי שם עמ' 198. והראשונים שהעירו ע"ז הם צונץ, Ritus עמ' 193, ושי"ר, תולדות רב האיי הערה 14, וע"י גם שזח"ה, הערות לתשובות הגאונים עמ' כ"ט.

2 ולא הבאתי כאן בחשבון את חמשים הסימנים האחרונים אשר בתשובה"ג הקצרות (ד' קושטא, פראג, מנטובה, ווילנא), שאינם אלא סעיפים מן השו"ע שנהפכו לשאלות ותשובות כדי להשלים את מספר התשובות שבקובץ לארבע מאות, כי כוונתי לתשובות בעלי תכן קבלי, כגון תשובת רב האיי ע"ד י"ג מדות ועשר ספירות, המובאה כבר ע"י רבינו בחיי (פ' תשא) ומרש"ט בס' האמונות (שער ב' פ"ז), ותשובתו ע"ד כתיבת שם הויה בציור נקודות שנדפסה בישורון של קאבאק ח"ג עמ' 54—57 והדומות להן. רוב התשובות מסוג זה מוצאן מתוך בעלי הקבלה בצרפת הדרומית שחיו במאה ה"ג.

3 אני מציין על פי דפוס למברג כת"ר.